

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21*

LEADERSHIP FOR ABBOTS IN THE 21ST CENTURY

พระมหาฉัตรชัย ปญญาวัฒน์โน (พลศรี)

PhramahaChatchai Panyawatthano (Polsri)

วัดถ้ำสิงห์

Wat Tham Sing

Corresponding Author E-mail: chatchaiponsri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบคุณสมบัติภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า เจ้าอาวาสหมายถึง หัวหน้าปกครองดูแลวัดโดยการทำหน้าที่ในการปกครอง ดูแล ความเรียบร้อยภายในวัดของตนให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายทางสังคม ส่วนภาวะผู้นำจัดเป็นคุณลักษณะและพฤติกรรมในการปฏิบัติงานด้วยวิธีการจูงใจของผู้นำในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์ให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 จะต้องบริหารจัดการให้สอดคล้องกับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดขององค์กร โดยมีคุณสมบัติภาวะผู้นำประกอบด้วยตัวชี้วัด 7 ประการ ได้แก่ 1. การมีวิสัยทัศน์ 2. การเป็นเนติแบบแก่ภิกษุสามเณร 3. การสร้างแรงจูงใจ 4. การมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม 5. การยืดหยุ่นและปรับตัว 6. การเรียนรู้พฤติกรรม และ 7. การมีทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล

คำสำคัญ: เจ้าอาวาส; ภาวะผู้นำ; ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article on “Leadership for abbots in the 21st Century” is aimed to design the principles of leadership qualities of abbots using studies from documents, textbooks, and research. The results of the study found that the abbot refers to the administrative head who takes care of the temple by performing the duties of governing and maintaining order within his temple within the framework of the Dhamma and Vinaya, including the Sangha rules and social laws. As for leadership, it is classified as characteristics and behavior in performing work by means of motivating the leader in the interaction between people in the organization to carry out various activities to achieve achievement according to the goals of the organization. Leadership in the 21st century must be managed in accordance with the crisis that arises for the survival of the organization. Leadership qualities consist of 7 indicators: 1. having a vision, 2. behaving as a model for monks and novices, 3. motivation, 4. having both worldly and religious knowledge, 5. being flexible and adaptable, 6. learning behavior, and 7. having digital technology skills.

Keywords: Abbots; leadership; 21st Century

*Received July 13, 2024; Revised September 5, 2024; Accepted September 11, 2024

บทนำ

สังคมในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้โลกนี้กลายเป็นโลกไร้พรมแดน ประเทศไทยก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของโลกที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์นี้ได้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารจะนำความเจริญทางวัตถุมาให้มนุษย์ชาติอย่างมหาศาล แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างปัญหาต่าง ๆ ให้กับสังคม ที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมาก

เจ้าอาวาสจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการภายในวัดให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นตลอดเวลา เพราะเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการปฏิบัติงาน จนถึงทัศนคติในการทำงานให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรนั้น ๆ (ขวัญชนก โตนาค และคณะ, 2557) การบริหารของเจ้าอาวาสจึงต้องมีภาวะผู้นำ ปรับพฤติกรรม และลักษณะของตนเองให้เหมาะสมโดยคำนึงพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่อิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการพัฒนา วัด เช่น สภาพความกดดันทางภาวะเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาด้านเทคโนโลยี ความต้องการทางสังคม สภาพโลกไร้พรมแดน ตลอดจนนโยบายทางการเมืองและทิศทางของสังคม (อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุลย์, 2554)

ในสถานการณ์ของเจ้าอาวาสปัจจุบันที่มีบทบาทในฐานะ “หัวหน้าปกครองดูแลกิจการภายในวัด” ที่ต้องบริหารภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว คำถามหลักที่สำคัญก็คือ เจ้าอาวาสจะต้องเข้าไปบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งพระภิกษุและฆราวาสอยู่กันอย่างมีความสุข และยอมรับได้ต่อการบริหารจัดการของเจ้าอาวาส เพื่อที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีภาวะผู้นำที่เหมาะสมในองค์กรของตนและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและบทบาทของความเป็น “พระภิกษุ” ตามกรอบพระวินัยและนำคุณสมบัติภาวะผู้นำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพอย่างสูงสุดต่อองค์กร

เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการเป็นผู้นำด้านการบริหารกิจการภายในวัดของตนตามกฎหมายของคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม คำสั่ง ข้อบังคับมหาเถรสมาคม ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน หากเจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำสูงย่อมสามารถช่วยให้วัดมีการจัดการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ โดยการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันสามารถทำได้หลายวิธี เช่น “การฝึกอบรม การสัมมนา เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพจิตใจ อารมณ์และสังคม รวมถึงการพัฒนาความรู้ ความสามารถ การมีทักษะในการบริหารงานและการมีภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน” (พระครูใบฎีการุ่งศักดิ์ ปภาโส (พลธร), 2563)

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน บางวัดยังไม่สามารถบริหารกิจการภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยได้ เห็นได้จาก สำนักงานพระพุทธศาสนา (2560) ได้วิพากษ์สังคมพระสังฆาธิการไว้ว่า “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดนั้น ยังเกิดปัญหาด้านการปกครองและการสื่อสารที่ยังไม่ทั่วถึง...ที่เห็นได้ชัด คือ การขาดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดและขัดแย้งกัน ปัญหาเรื่องของอบายมุขสิ่งเสพติดให้โทษ ขาดการมีส่วนร่วมในการทำงาน ไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน กิจวัตรของสงฆ์ที่ควรปฏิบัติยังขาดตกบกพร่อง ผู้นำยังไม่เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมเท่าที่ควร”

ฉะนั้นแล้ว บทความนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงภาวะผู้นำที่ต้องจัดการบริหารให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการบริหารซึ่งเอื้อต่อการดำเนินชีวิตในยุคการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร บทความนี้ ผู้เขียนจึงได้กำหนด

กรอบการศึกษาเอาไว้ 3 ประเด็นคือ 1. แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส 2. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และ 3. วิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21

แนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส

ความหมายของเจ้าอาวาส

คำว่า “เจ้าอาวาส” หมายความว่า สมภารวัด, หัวหน้าสงฆ์ในวัด มีอำนาจและหน้าที่ปกครองดูแล อำนวยการกิจการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) ดังนั้น เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าปกครองดูแลวัด (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต, 2551)

เจ้าอาวาส คือ ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด และเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด บำรุงรักษา จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เนื่องจาก วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังความว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) โดย พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

1. มีพรรษา 5 และ
2. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น (กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 24 พ.ศ. 2541, ส่วนที่ 5 ข้อ 26

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รอง เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังฆัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้นรวมกันทั้งหมด ไม่น้อยกว่า 3 รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือก พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ 6 และข้อ 26 แล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา แต่งตั้ง (กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541), ส่วนที่ 6 ข้อ 27)

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอ รายงานเสนอเจ้าคณะภาค เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พระภิกษุ จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

1. มีพรรษาพัน 10
2. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ
3. มีสมณศักดิ์
  - ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก
  - ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
  - ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ 6 และข้อ 29 หรือข้อ 30 แล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อบรรพชิตและคฤหัสถ์พิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามข้อ 29 หรือข้อ 30 แล้วแต่กรณี ดำรง ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ (กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541), ส่วนที่ 6 ข้อ 27)

หน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสนับเป็นพระสงฆ์ที่มีความสำคัญมากที่สุดที่มีความรับผิดชอบสูงสุด ดังที่พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) (2548) ได้ให้เหตุผลว่า “เจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือ ถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี” ฉะนั้นเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่ในการเป็นผู้นำในด้านการปกครอง กำกับดูแล ความเรียบร้อยภายในวัดที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่ให้มีความเป็นเรียบร้อยดีงาม ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายทางสังคม และเพื่อให้เกิดความผาสุกและความดีงามแก่หมู่สงฆ์ จึงได้มีกฎหมายคณะสงฆ์ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา 37 โดยมีหน้าที่ดังนี้ คือ

1. การบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี กล่าวคือ การจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด
2. การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีการพักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎของมหาเถรสมาคม และข้อบังคับระเบียบ รวมถึงคำสั่งของมหาเถรสมาคม หมายความว่า เจ้าอาวาสมีอำนาจในสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทออกไปเสียจากวัด รวมไปถึงให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตและคฤหัสถ์นั้นประพฤติผิด
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษา แผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการมอบโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้ไปเรียนหรือศึกษายังวัดใกล้เคียงที่มีสำนักศาสนศึกษา
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล โดยการอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลพิธีต่าง ๆ เช่น การสร้างหรืออำนวยความสะดวกสำหรับการบำเพ็ญกุศลศพ เป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสเพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่ของเจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น โดยอาศัยมาตรา 38 ได้ให้อำนาจแก่เจ้าอาวาสดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสให้เข้าไปอยู่อาศัยในวัดได้
2. หากบรรพชิตและคฤหัสถ์ไม่ตั้งตนอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ๆ มีอำนาจในการให้ออกหรือไล่ออกไปจากวัดนั้นได้
3. เจ้าอาวาสมีอำนาจในการสั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ทำงานภายในวัดนั้นได้
4. เจ้าอาวาสมีอำนาจในการสั่งทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ เมื่อพระภิกษุผู้ได้ปกครองทำผิดคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2540)

กล่าวได้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าปกครองดูแลวัด โดยมีหน้าที่ในการเป็นผู้นำในด้านการปกครอง กำกับดูแล ความเรียบร้อยภายในวัดที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่ให้มีความเป็นเรียบร้อยดีงาม ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายทางสังคม และเพื่อให้เกิดความผาสุกและความดีงามแก่หมู่สงฆ์

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นคุณลักษณะที่ผู้บริหารทุกองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ต้องมีอยู่ในตัวของผู้บริหาร โดยมีความสามารถในการชักจูงโน้มน้าวให้บุคคลอื่นปฏิบัติตาม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

กิแอมแมททีโอ (Giammatteo, 1981) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้นำที่เหมาะสมไม่ใช่เป็นผู้สั่งการหรือควบคุมเท่านั้น แต่จะเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคลต่าง ๆ ในองค์กร สิ่งนั้น คือ การแสดงออกของความเป็นผู้นำของคน ๆ นั้น ได้แก่ การสร้างและธำรงรักษากลุ่มไว้ได้ มีการทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเข้าใจง่าย เพื่อให้กลุ่มร่วมมือกันทำงานไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่น ในขณะที่ ดาฟท์ (Daft, 2003) มองว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leader) และผู้ใต้บังคับบัญชา (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposed)

จึงกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำหมายถึงคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลหรืออำนาจของตนบริหารและปฏิบัติงานอย่างสุดความสามารถ โดยได้รับการยอมรับและการยกย่องจากบุคคลอื่นให้เป็นผู้นำของกลุ่มมีอำนาจในการกระตุ้นชี้แนะ และผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์และสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรนั้น ๆ

ความสำคัญของภาวะผู้นำ

ผู้นำมีส่วนสำคัญในการนำพาองค์กรบรรลุตามเป้าหมาย โดยมีส่วนสำคัญ ดังนี้ (การดี อนันต์นาวิ, 2551)

1. เป็นส่วนที่ดึงดูดความรู้ความสามารถต่าง ๆ ในตัวผู้บริหารออกมาใช้
2. ช่วยประสานความขัดแย้งต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน
3. ช่วยโน้มน้าวชักจูงใจให้บุคลากรทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่องค์กร องค์กรจะต้องมีปัจจัยเอื้ออำนวยหลายอย่างเพื่อที่จะทำให้สมาชิกตั้งใจและทุ่มเททำงานให้
4. เป็นหลักยึดให้แก่บุคลากรเมื่อหน่วยงานต้องเผชิญกับสภาวะคับขันหรือภาวะที่อาจกระทบถึงความอยู่รอด

ในขณะที่ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภาวะผู้นำไว้ว่า

1. เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน เป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน
2. เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
3. เป็นผู้อำนวยการให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม ปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกเป็นการช่วยให้หน้าที่บรรลุเป้าหมาย

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานตามภารกิจขององค์กรให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ที่มีการกำหนด โดยผู้นำจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มสมาชิกให้มีความสามัคคี รู้จักรับผิดชอบการทำงาน สร้างความสัมพันธ์ของคนในองค์กร รวมถึงกระตุ้นความสามารถต่าง ๆ ออกมาใช้ประสานความขัดแย้งต่าง ๆ ภายในองค์กร มีภาวะผู้นำในตัวผู้บริหารสามารถโน้มน้าวผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างเต็มที่และเต็มกำลัง และเป็นหลักยึดหรือศูนย์รวมเมื่อองค์กรเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้

วิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21

ประเด็นที่สำคัญในเบื้องต้น ก็คือ การที่จะต้องตอบคำถามว่า ยุคศตวรรษที่ 21 เป็นยุคเช่นไร คำตอบก็คือ “ศตวรรษที่ 21 ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นไปอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจอุตสาหกรรมในอดีต ถูกแทนที่ด้วยเศรษฐกิจและบริการที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ความรู้ และนวัตกรรม” (ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2557) คำถามคือ จะเกิดอะไรขึ้นบ้างในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่ง มาร์ติน เจ (2557) ได้ให้คำตอบนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ค่อนข้างจะเป็นในทางลบ” ที่เขากล่าวเช่นนี้ ก็เพียงเพื่อกระตุ้นให้สังคมตระหนักและหาแนวทางแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ประเวศ วะสี (2545) ที่เห็นว่า “วิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 จะมีปัญหามากขึ้นอันสืบเนื่องมาจากกิเลสและอวิชชา”

ดังนั้น เจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21 จึงต้องเผชิญกับความท้าทายในการบริหารและปกครองวัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน พร้อมกับการรักษาความเป็นภิกษุและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จึงนำไปสู่การแสวงหาคำตอบว่า เจ้าอาวาสควรมีคุณสมบัติที่เป็นผู้นำอย่างไร จึงจะทำให้พระภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ ที่ตนปกครองอยู่เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

การวิเคราะห์ถึงภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้เขียนได้สังเคราะห์ความรู้จากเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และนักวิชาการทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ เพื่อให้ได้ตัวแบบให้สอดคล้องกับคุณสมบัติของเจ้าอาวาส ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เจ้าอาวาสควรมีคุณสมบัติภาวะผู้นำ 7 ประการ ดังนี้

1. การมีวิสัยทัศน์ ท้ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน เจ้าอาวาสจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เจ้าอาวาสถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ การตัดสินใจในแง่ของการบริหารต่าง ๆ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีหน้าที่บริหารปกครองวัดและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชนมากที่สุด โดยจะต้องแสดงภาวะความเป็นผู้นำ คือจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเป็นผู้มองลึก นึกไกล และใจกว้าง

ประเด็นที่ผู้เขียนสนใจก็คือ เจ้าอาวาสควรมีวิสัยทัศน์ในมิติของการมองลึก นึกไกล ใจกว้างอย่างไร คำตอบก็คือ ต้องเป็นการฝึกการมองในมิติใหม่ที่ไม่ใช่เป็นการมองประโยชน์เฉพาะหน้าของตน แต่เป็นการมองแบบเชื่อมโยงไปยังทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุ สามเณร รวมถึงคฤหัสถ์ และสิ่งแวดล้อมตามหลักอริยปัจจยตา นี่คือการมองกว้าง คิดไกลที่เกิดจากการเห็นความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ รวมกัน สามารถสืบสาวตามเหตุปัจจัยเพื่อเข้าใจต่อสถานการณ์ปัจจุบันและกำหนดอนาคตได้ และใฝ่สูง หมายถึง เจ้าอาวาสควรมีความใฝ่สูงในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์พัฒนาวัดและสังคมให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งการพัฒนาวัดจะต้องตอบโจทย์ในชีวิตของสังคมในมิติต่าง ๆ ได้

2. การเป็นเนติแบบแก่ภิกษุสามเณร เจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีอากัปภิกิริยาเรียบร้อย มีมารยาทและข้อวัตรปฏิบัติตามแบบแผนของสมณะตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า โดยรักษาข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงความบริสุทธิ์ 4 ประการ คือ

1. ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ (ปาติโมกข์สังวรศีล) คือ การละเว้นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาตภายใต้สิกขาบทตามสถานภาพของความเป็นพระอย่างเคร่งครัด

2. ความสำรวมอินทรีย์ (อินทรีย์สังวรศีล) คือ การใช้สติสัมปชัญญะสำรวม ระวัง ควบคุมอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ที่รับอารมณ์ภายนอกเข้ามาไม่ให้เกิดเป็นทาสของความอยาก ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์

3. การเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ (อาชีวีปาริสฤทธิศีล) คือ การไม่ทำทุจริตในทุกกรณี ประกอบสัมมาชีพบนพื้นฐานของพระธรรมและพระวินัย ปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายบ้านเมืองและพระธรรมวินัย บริหารและจัดการทุกอย่างภายในวัดของด้วยความชอบธรรม

4 การใช้ปัญญาพิจารณา (ปัจฉัยสันนิสิตศีล) คือ มีปัญญารู้แจ้งโลกตามความเป็นจริง (อง.ปญจก. 22/232/374-375) คุณสมบัติข้อนี้เป็นหลักการที่พระพุทธองค์ตรัสย้ำในเกือบทุกพระสูตรที่กล่าวถึงเจ้าอาวาส โดยตรัสว่า “เจ้าอาวาสผู้เป็นฌานลาภีเป็นผู้ที่ควรยกย่อง เป็นที่เคารพรักของหมู่คณะและทำวัดให้งาม” (อง.ปญจก. 22/231-233/373-375)

3. การสร้างแรงจูงใจ แรงจูงใจ หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่อยู่ภายใต้ตัวของบุคคลที่ผลทำให้บุคคลต้องกระทำหรือเคลื่อนไหว หรือมีพฤติกรรมในลักษณะที่มีเป้าหมาย (Walters, 1987) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แรงจูงใจเป็นเหตุผลของกระทำนั้นเอง นอกจากนี้แรงจูงใจเป็นสภาวะที่อยู่ภายในตัวที่เป็นพลังทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่มีเป้าหมายที่ได้เลือกไว้แล้ว ซึ่งมักจะเป็นเป้าหมายที่มีอยู่ในภาวะสิ่งแวดล้อม (Loudon & Bitta, 1988) ทั้งนี้การสร้างแรงจูงใจของเจ้าอาวาสในฐานะเป็นผู้นำของวัด สามารถกระทำได้ด้วย

1. การสร้างแรงจูงใจภายใน เจ้าอาวาสควรใส่ใจ สนใจ และมองเห็นคุณค่าบุคลากรภายในวัดของตน ไม่ต้องย่ำค่าพระภิกษุสามเณร ฉลาดในการใช้คำพูดในเวลาสั่งสอนภิกษุในวัดและคฤหัสถ์ (อง.ปญจก. 22/231/373) ต้องฝึกใช้คำพูดที่ตรงตาม สื่อสารได้เข้าใจ การกล่าวสั่งสอนต้องเป็นไปด้วยความหวังดี ปราศจากดีและหวังความเจริญในพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ

2. การสร้างแรงจูงใจภายนอก เจ้าอาวาสซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำของวัดนั้นจะต้องเป็นการแสดงออกถึงการสร้างขวัญและกำลังใจ กระตุ้นให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดด้วยวิธีต่าง ๆ ด้วยการให้คำยกย่อง ชมเชย ให้รางวัล ส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่ดีและความพึงใจแก่พระภิกษุ สามเณรภายในวัดของตน โดยการให้รางวัลตอบแทนที่ดีนั้นต้องสามารถตอบสนอง ความต้องการขั้นพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งจะต้องจัดสรรอย่างเป็นธรรม (Equitable Distribution)

4. การมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม การที่จะมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมได้นั้นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี 2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และ 3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (มจร.) และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)

จะอย่างไรก็ดี การเรียนรู้วิทยาการหรือวิชาการสาขาต่าง ๆ ควรที่จะสอดคล้องกับสถานการณ์ในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงและให้เป็นที่ไปตามความคาดหวังบรรทัดฐานของสังคมไทย

อาจมีคำถามว่า แท้ที่จริงแล้วการเรียนรู้ทางโลกอย่างหนึ่งจะไม่เป็นการขัดแย้งกับ “ทฤษฎีใบไม้กำมือเดียว” ของพระพุทธเจ้าหรือไม่ ที่ทรงตรัสสอนในเรื่องแค่เพียง “ทุกข์กับการดับทุกข์เท่านั้น” (ม.ม. 12/286/2507) และจากพุทธพจน์นี้เอง จึงเป็นที่มาของการวิพากษ์สังคมสงฆ์ของ อ. สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่ได้นำเสนอประเด็นเรื่อง “พระ ดร. พระเรียนหนังสือทางโลก บวชทำไม” ดังที่ท่านวิจารณ์ว่า “ก่อนอื่นต้องรู้จักคำว่า บวช บวชทำไม บวชเพื่อสละ ละขจัดเกลากิเลสเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม นี่คือจุดประสงค์ของการบวช แต่บวชแล้วเรียนวิชาทางโลก แล้วบวชทำไม แล้วใครต้องการเป็น ดร. ดร. ท่านพระอานนท์ หรือ ดร. ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระเถระเหล่านั้นเรียนวิชาทางโลก เป็น ดร. ไหม ไม่เลย” (ชมรมบ้านธัมมะ มศพ., 2563)

ในประเด็นนี้ พุทธศาสนิกชนควรเปิดใจในการมองเห็นถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ทางโลก ว่าแท้ที่จริงมีวัตถุประสงค์ที่สามารถนำมาประยุกต์และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร เพราะในความเป็น

จริงแล้ว การเรียนรู้องค์ความรู้ของศาสตร์สมัยใหม่ แม้จะไม่ได้เป็นการมุ่งพัฒนาอุดมคติสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน แต่ก็ยังสามารถนำตัวองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคมได้ ซึ่งการที่เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ย่อมที่จะนำพาองค์กรหรือวัดที่ตนปกครองอยู่นำไปสู่ทิศทางที่พัฒนายิ่งขึ้น ดังที่ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) (2527) ได้กล่าวเน้นย้ำว่า “การศึกษาวิชาการสมัยใหม่ย่อมเป็นประโยชน์แก่พระสงฆ์นั้นเอง ในการที่จะเข้าใจโลกและชีวิต แล้วสะท้อนไปสู่การเข้าใจธรรม ช่วยให้ศึกษาธรรมได้ผลดียิ่งขึ้น” วิชาการที่เจ้าอาวาสได้รับการศึกษานั้น จะเป็นบาทฐานที่สร้างเสริมสติปัญญาให้รู้จักสิ่งที่อยู่แวดล้อมตนดีขึ้น เป็นอุปกรณ์สำหรับช่วยให้สามารถบริหารจัดการได้ และวิชาการเหล่านั้นเป็นสิ่งที่จะนำมารองรับในทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

5. การยืดหยุ่นและปรับตัว คุณสมบัติที่สำคัญของเจ้าอาวาสที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การที่มีสมรรถนะในการยืดหยุ่นและปรับตัวต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Digital disruption) กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นต้น

การทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำของวัดที่ตนปกครองอยู่นั้น ไม่ควรยึดตนเองเป็นที่ตั้งหรือศูนย์กลาง เอาตนเองเป็นนักพิพากษาแห่งความถูกต้อง ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรหรือในวัดของตน จนถึงขนาดที่ว่า แตกความสามัคคี ทั้งเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณร ไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกัน เช่น ลงอุโบสถ ทำปวารณา เป็นต้น การแตกแยกดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของการปกครองของเจ้าอาวาส

ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสควรปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการวัดให้สอดคล้องกับยุคสมัย ทั้งนี้อาจมีคำถามว่า “การปรับเปลี่ยนการบริหารจากการยึดถือและกฎเกณฑ์เดิม จะไม่ทำให้สูญเสียความระเบียบแบบแผนหรือไม่อย่างไร” คำตอบก็คือ การบริหารจัดการวัดควรมีลักษณะการยืดหยุ่น หากคงยึดหลักการหรือแบบแผนในกรอบแบบเก่าดั้งเดิม ล้าสมัย ก็อาจจะทำให้องค์กรหรือวัดของตนไม่เกิดการพัฒนา หยุดนิ่ง หรือล้าหลังไปได้ ตัวอย่างเช่น การแสดงพระธรรมเทศนาในวันเสาร์และวันอาทิตย์ตามวันหยุดการทำงานของสากลนิยม เป็นต้น หรืออาจจะจัดรูปแบบแสดงพระธรรมเทศนาผ่านสื่อสังคม (Social media) เช่น ยูทูบ (Youtube), ติ๊กต็อก (Tiktok) หรือแบบอื่น ๆ ที่พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

6. การเรียนรู้พฤติกรรม เนื่องจากการพระภิกษุ สามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดที่ตนปกครองอยู่ มีความหลากหลายของช่วงวัย ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยของผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชา ฉะนั้นเจ้าอาวาสควรที่จะต้อง “ตระหนัก” และ “ทำความเข้าใจ” เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) ที่ถือว่าเป็นปัญหาหลักที่สำคัญในการที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำและบุคลากรในองค์กรได้ ซึ่งสาเหตุหลักที่สำคัญก็คือ การไม่เข้าใจและไม่รับรู้ธรรมชาติของช่วงวัยต่าง ๆ โดยทั้งสองฝ่ายควรที่จะมีการพูดคุย ปรับตัวเข้าหากัน มีการยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล ฝ่ายที่เป็น “ผู้นำ” ก็ควรวางตัวให้สมกับ “ฐานะ” ฝ่ายที่เป็นพระภิกษุ สามเณร ก็ควรทำตัวให้น่าเคารพ ซึ่งหลักการเหล่านี้จะช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เมื่อพระภิกษุ สามเณรเข้ามาอาศัยและสังกัดในวัดแล้ว ผู้นำหรือเจ้าอาวาสก็ควรทำหน้าที่คอย “ประคอง” ไม่ใช่ “ปกครอง” กล่าวคือ ดูแลในลักษณะ “พ่อประคองลูก”

7. การมีทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ความเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลของโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI (Artificial Intelligence) เทคโนโลยีที่ปรากฏ คือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สื่อดิจิทัล และเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ นับได้ว่ามีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในโลกปัจจุบันอย่างกว้างขวางและรวดเร็วที่สุด พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมโลกก็ได้รับผลอิทธิพลและผลกระทบอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

คำถามมีว่า เราจะรักษาสถานภาพและบทบาท “ความเป็นภิกษุสามเณร”ที่กำลังถูกคุกคามและเผชิญกับความท้าทายจากเทคโนโลยีได้อย่างไร ซึ่งการตอบโจทย์ดังกล่าวเป็นสิ่งผู้นำหรือเจ้าอาวาสควรวางแผนและกำหนดทิศทางเพื่อที่จะรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวให้สอดคล้องกับความเป็นพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงออกแบบไว้และเป็นการรักษาครุฑของพุทธศาสนิกชนไว้ หากเช่นนั้นแล้ว องค์กรหรือวัดที่ตนปกครองอยู่ก็ได้รับผลกระทบและถูกลดทอนคุณค่าจากภัยคุกคามจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้

การมีทักษะทางเทคโนโลยีก็เพื่อที่จะทำให้ผู้นำหรือเจ้าอาวาสสามารถปรับให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลเพื่อให้สามารถปรับตัวและควบคุมพฤติกรรมพระภิกษุสามเณรควบคุมและสอดส่องพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับสมณสาธูป ด้วยเหตุผล คือ

1. การรักษาภาพลักษณ์ที่ดี เจ้าอาวาสควรรู้เท่าทันการประพฤติกปฏิบัติตนของภิกษุสามเณรในวัด โดยคอยสอดส่องพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยี และคอยพรัสอนถึงการรักษาภาพลักษณ์ของภิกษุสามเณรทั้งในโลกออนไลน์และโลกความจริงด้วยการเรียนรู้และการพัฒนาสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีวิจารณญาณที่เหมาะสม คิดก่อนโพสต์และแชร์ ไม่โพสต์ภาพหรือข้อความที่อาจจะเป็นผลกระทบต่อภาพลักษณ์ในองค์กรของสงฆ์ ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ (2548) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ไว้ว่า “พระภิกษุสงฆ์รวมถึงสามเณรในปัจจุบันส่วนมากจะมีการใช้โซเชียลมีเดียไปในทางที่ไม่เหมาะสมต่อสมณภาวะหรือไม่เหมาะสมต่อสมณสาธูป จนสร้างความไม่สบายใจแก่พุทธศาสนิกชนบางกลุ่มจนมีการร้องเรียนดังปรากฏที่เป็นข่าว”

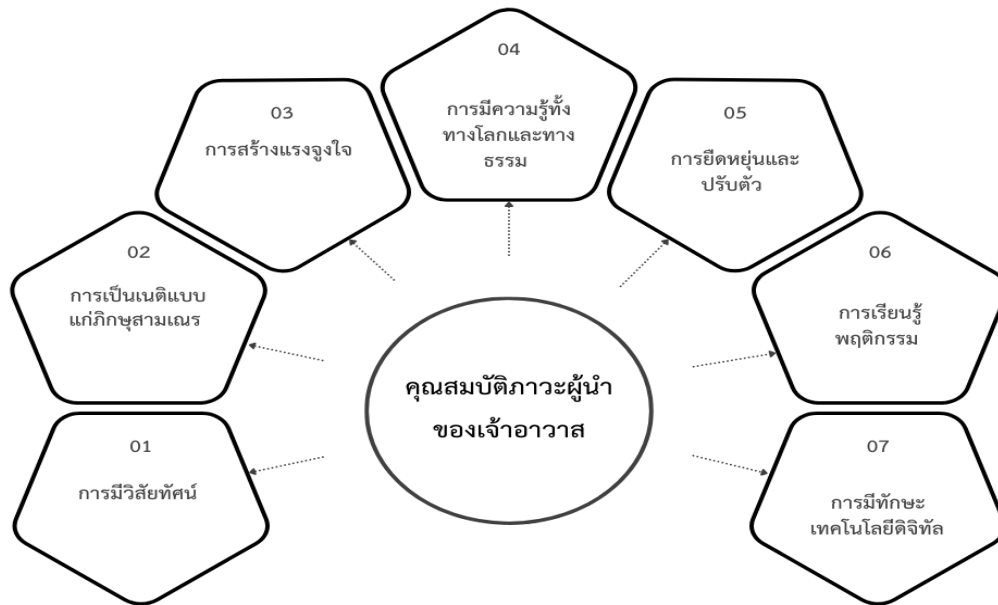
2. สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับองค์กร เทคโนโลยีที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้พฤติกรรมสื่อสารเปลี่ยนไป ส่งผลให้เจ้าอาวาสต้องเผชิญกับความท้าทายและการปรับตัวในกระบวนการจัดการบริหารวัด โดยเจ้าอาวาสจะต้องนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการเผยแพร่พุทธศาสนาผ่านสื่อสังคม ซึ่งเครื่องมือออนไลน์ที่มีปรากฏอย่างหลากหลายบนโลกอินเทอร์เน็ตนี้ ล้วนเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาวัดของตนให้มีความก้าวหน้าและเป็นตัวช่วยในการทำงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น สอดรับกับพระมหาวีรุธ วิโรจโน นิลเพ็ชร (2562) ได้กล่าวถึงการพัฒนาผู้นำในการบริหารจัดการวัดว่า “ถ้าหากว่าเป็นบุคลากรในวัด มีความจำเป็นที่ผู้นำองค์กรควรสนับสนุนให้เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ง่ายเช่นกัน เพื่อบุคลากรเหล่านั้นสามารถนำความรู้จาก Internet มาพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพทันกับยุคสมัย โดยมีการอบรมและแนะนำถึงคุณค่าของการใช้ มากกว่าปิดกั้นศักยภาพตั้งแต่ยังไม่ให้ลองทำ”

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21 เป็นการแสวงหาเครื่องมือหรือคู่มือเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่สามารถทำให้เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดให้ทันสมัย ที่เป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลและทรัพยากรอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเจ้าอาวาสในฐานะที่มีบทบาทในการปกครองและการบริหารวัดควรที่สามารถปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยนำคุณสมบัติของภาวะผู้นำ ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การเป็นเนติแบบแก่ภิกษุสามเณร การสร้างแรงจูงใจ การมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม การยืดหยุ่นและปรับตัว การเรียนรู้พฤติกรรม และการมีทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล

องค์ความรู้

บทความเรื่อง “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21” ทำให้ได้รับคำตอบที่น่าสนใจก็คือ คุณสมบัติภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ดังโมเดลที่แสดงได้ดังนี้

จากภาพเกี่ยวกับคุณสมบัติภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสข้างบนนั้น ถือได้ว่าเป็น “ตัวแบบ” ที่ผู้เขียนได้ออกแบบขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างทางเลือกในการจัดการบริหารกับปัญหาและวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ภายในองค์กรของตนเอง ซึ่งจากกรอบที่แสดงสะท้อนให้เห็นถึงตัวแบบของคุณสมบัติภาวะผู้นำ 7 ประการ ได้แก่ 1. การมีวิสัยทัศน์ โดยเจ้าอาวาสควรมีความสามารถในการวางแผนและมองการณ์ไกลเพื่อการพัฒนาวัดและกิจกรรมต่าง ๆ 2. การเป็นเนติแบบแก่ภิกษุสามเณร ซึ่งควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามกรอบของพระวินัย 3. การสร้างแรงจูงใจ โดยการให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของภิกษุสามเณร ตลอดถึงการชมเชยรางวัลตอบแทน 4. การมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อการดำเนินงานจัดการบริหารวัดให้มีประสิทธิภาพ 5. การยืดหยุ่นและปรับตัวสามารถจัดการสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ 6. การเรียนรู้พฤติกรรมโดยการวางตัวให้เหมาะสมกับบทบาทและดูแลในลักษณะพ่อประคองลูกแทนการปกครอง และ 7. การมีความสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารและสื่อสาร

บทสรุป

งานเขียนเรื่อง “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21” นี้ ในเบื้องต้น ผู้เขียนได้กำหนดในการศึกษาต่อประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับเจ้าอาวาส แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และขั้นตอนสุดท้าย ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ตัวแบบที่สำคัญในการนำมาสร้างกรอบของตัวชี้วัดคุณสมบัติภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส และจากการศึกษาทำให้พบคำตอบที่น่าสนใจ คือ

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้นำจะต้องมีตัวชี้วัดภาวะผู้นำ 7 ประการ ประกอบด้วย 1. การมีวิสัยทัศน์โดยการมองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง 2. การเป็นเนติแบบแก่ภิกษุสามเณรจากความร่วมมือในพระปาฏิโมกข์ ความร่วมมืออินทรีย์ การเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ มีปัญญารู้แจ้งโลกตามความเป็นจริง 3. การสร้างแรงจูงใจภายในและภายนอก 4. การมีความรู้ทั้งทางโลกจากการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อเป็นฐานรองรับส่งเสริมพระธรรมวินัยและการมีความรู้ทางธรรมจากการศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า 5. การยืดหยุ่นและปรับตัวด้วยวิธีการบริหารจัดการวัดควรมีลักษณะการยืดหยุ่น หากคงยึดหลักการหรือแบบแผนในกรอบแบบเก่าดั้งเดิม ล้าสมัย 6. การเรียนรู้พฤติกรรมโดยการยอมรับความแตกต่างระหว่างวัย เรียนรู้และเปิดใจกว้างเพื่อสร้างความพันธ์ที่ดี และ 7. การมีทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลโดยใช้เทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง รอบคอบ

เพื่อที่จะรักษาภาพลักษณ์องค์กรของตน และใช้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีสำหรับใช้ในการพัฒนาองค์กร ฉะนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายในมิติต่าง ๆ ซึ่งการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้นำย่อมส่งผลโดยตรงต่อความอยู่รอดขององค์กร ซึ่งภาวะผู้นำทั้ง 7 ประการข้างต้น จัดเป็นตัวชี้วัดที่สร้างความสำเร็จและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพต่อองค์กรที่เจ้าอาวาสปกครองอยู่

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ขวัญชนก โตนาค. (2557). การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 16(4), 131 -140.
- ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. (2563). *พระดร. พระเรียนหนังสือทางโลก บวชทำไม*. สืบค้น 3 มีนาคม 2567, จาก <https://www.facebook.com/dhammahomefellowship/photos/a.535821843237207/1659011724251541>
- ประเวศ วะสี. (2545). *วิถีนุชายในศตวรรษที่ 21 : สู่วิถีใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- พระครูใบฎีการุ่งศักดิ์ ปภาโส (พลธร). (2563). ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์วัดในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 16(2), 1-11.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). *เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2548). *การเผยแผ่เชิงรุก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2548). *ธรรมญาณนิพนธ์ : 100 ปี พระพุทธรญาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาวิรุฑ วิโรจโน นิลเพ็ชร. (2562). การพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดตามแนวพุทธศาสตร์สู่ศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการแสงอีสาน*, 16(2), 681-693.
- พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2557). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 : ต้องก้าวให้พ้นกับดักของตะวันตก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- ภาวดี อนันต์นาวิ. (2551). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มนต์ตรี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม (2541, 3 ตุลาคม). *กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ*. แฉลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 86 ฉบับพิเศษ.

มาร์ติน, เจ. (2557). *โลกแห่งศตวรรษที่ 21 [The Meaning of the 21st Century]*. (ภาพร, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

สำนักงานพระพุทธศาสนา. (2560). *ข้อมูลสารสนเทศ ปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนา.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะผู้นำ: ภาวะความเป็นผู้นำ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ส.เอเชียเพลส (1989) จำกัด.

อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุญย์. (2554). *การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Daft, R.L. (2003). *Management*. (6th ed.). New York: Thomson, 2003.

Giammatteo, M. C. (1981). *Forces on leadership*. Reston: National Association of Secondary School Principals.

Loudon, D. & Bitta, A. (1988). *Consumer Behavior: Concepts and Applications*. New York. McGraw Hill.

Walters, C.J. (1978). *Adaptive management of renewable resources*. New York: Mc Graw-Hill.

